

OCHRONA PRZYRODY NA TERENIE MUSZYNY I OKOLIC

REZERWATY

Las lipowy „Obrożyska”

Stanowi on unikalny w Karpatach rezerwat lipy drobnolistnej (*Tilia cordata* Mili.) Jest to gatunek lipy rozpowszechniony prawie w całej Europie, na Kaukazie, Uralu i zachodniej Syberii. Osiąga do 30 m wysokości i do 2 m pierścienicy. Żyje do 400 lat. Kwitnie w lipcu, wyjątkowo w drugiej połowie czerwca. Kwiaty są nektarodajne, obficie obradzają co rok lub co dwa lata. Lipa odnawia się dobrze samosiewem, pod okapem drzewostanu daje silne odroślą z pnia.

O wyjątkowości „Obrożysk” decyduje skład drzewostanu oraz powierzchnia rezerwatu (80 ha). Usytuowany jest on na stoku Mikowej, na wysokości 450-610 m n.p.m. Jest reliktem okresu polodowcowego, z optimum klimatycznego obejmującego okres ok. 4000-2000 lat p.n.e. W tym okresie lasy lipowe obejmowały tereny po obu brzegach Popradu i wchodziły w skład puszczy karpackiej.

Dominującym gatunkiem obecnego drzewostanu (60%) jest lipa drobnolistna, domieszczę stanowi lipa szerokolistna (*Tilia platyphallos* Scop.). świerk (*Picea*), grab (*Carpinus*), buk (*Fagus*), jodła (*Abies*). Ekspansja tych gatunków jest coraz większa. Wśród roślin runa występuje tu:

- zawilec gajowy (*Anemone nemorosa*) - ma zwykle jeden, stosunkowo duży kwiat na długiej szypulce, o barwie kwiatu białej - na zewnętrznej stronie z czerwonym, różowym lub fioletowym odcieniem. Kwitnie w marcu lub kwietniu, jest rośliną trującą;
- jaskier kosmaty (*Ranunculus lanuginosus*) - ma kwiaty żółtożółte, łodyga i liście są gęsto, kosmato owłosione;
- marzanka wonna (*Asperula odorata*) - ma łodygę czterokanciastą, liście ciemnozielone, po 6-8 w okółkach. Zwiędłe kwiaty silnie pachną;
- wawrzynek wilczczyko (*Daphne mezereum*) - kwiaty intensywnie różowe, na zdrewniałych bezlistnych pędach, liście pojawiają się po przekwitnięciu;
- storczykowate: gnieźnik leśny, podkolan biały, storczyk szerokolistny. Szczególnie interesujący z botanicznego punktu widzenia jest gnieźnik leśny (*Neottia nidus avis*), występujący na kilku stanowiskach po obu stronach Potoku Milickiego (przy głównym wejściu do rezerwatu). Jest to roślina bezzieleniowa, wyglądająca jak „zwiędły kwiat”. Tymczasem, po dokładnym przyjrzeniu się, rozpoznajemy piękne - charakterystyczne dla rodziny storczykowatych kwiaty. Korzeń, od którego

pochodzi nazwa gatunkowa rośliny, przypomina swym kształtem gniazdo. Osiedla się w nim grzyb, dostarczający roślinie pożywienia. Jest to swoisty rodzaj symbiozy. Gnieźnik zakwita dopiero w dziewięć lat po wysianiu się nasion. Storzyczyki szerokolistne, rosnące w rezerwacie, mają barwę kwiatów bardzo bladą — lekko różową, co zasadniczo różni je od rosnących na stanowiskach nasłonecznionych, gdzie mają intensywne, fioletowoczerwone zabarwienie. Oba te storczyki kwitną w czerwcu.

Nad potokiem, u wejścia do rezerwatu, rosną zarośla porzeczek alpejskiej (*Ribes alpinum*) i róży alpejskiej, kępy parzydła leśnego (*Aruncus silvestris*) - o pięknych, białych i kremowych kwiatostanach.

Fauna „Obrożysk” jest równie interesująca, jak flora. Oto ciekawsze przykłady motyli:

- niepylak mnemosyna (*Parnassius mnemosyne*) - motyl z rodziny paziowatych, który jest wielką rzadkością w Polsce, gąsienice żerują na różnych gatunkach kokoryczy (*Corydalis*);
- paż żeglarz (*Papilio padalirius*) - rozpiętość skrzydeł - 75 mm, barwa zielonożółta z czarnymi pręgami, brzegi skrzydełek są wydłużone w szpic i ozdobione niebieskimi półksiężycami, tuż przed wydłużeniem jest niebieskie oczko - czarno obrzeżone — a nad nim czerwona plama; coraz rzadziej spotykany w Polsce;
- górówka (*Erebia aethiops*) - aksamitno-brunatne skrzydła;
- rusalka pawik (*Inachis io*) - ma skrzydła ubarwione wiśniowoczerwono, z charakterystycznymi „pawimi oczkami”;
- zorzynek rzeżuchowiec - biały, z czerwonymi plamkami na brzegach przednich skrzydeł.

Rezerwat zamieszkuje wielkie bogactwo ptaków. Przewagę liczebną mają drobne ptaki śpiewające:

- muchołówka białoszyja (*Muscicapa albicollis* Tem.) - osobniki obu płci są jednakowej wielkości, nieco mniejsze od wróbla domowego, samiec ma grzbiet i głowę czarne, na szyi biały kołnierz, na czole i skrzydłach białą plamę, brzuch jest także biały; samica ma ubarwienie szare i mniej wyraźny kołnierz, dziób jest czarny, oczy ciemnobrązowe, nogi czarne; przylatuje na początku maja, odlatuje w sierpniu lub wrześniu, podlega ochronie gatunkowej; niewielka kolonia tego gatunku w „Obrożyskach” jest jedną z dwóch istniejących na terenie polskich Karpat;
- muchołówka mała (*Muscicapa parva* Bechst.) - samiec i samica mają stronę grzbietową szarobrązową - strona brzuszna jest biaława, skrzydła są ciemno brązowe z szarobrązowymi brzegami, gardziel, wole i część piersi mają barwę rdzawą (samiec); przylatują w maju - odlatują w sierpniu;
- zięba (*Fringilla coelebs* L.) - wielkością dorównuje wróblowi domowemu, boki ciała i brzuch ma czarnobrązowe, samiec ma szczyt głowy szaroniebieski, czoło czarne, czarne skrzydła mają dwa pasy: szeroki biały i węższy kremowy, ogon jest czarny z białymi plamkami na końcach piór brzegowych, dziób wiosną szaroniebieski, jesienią brązowy, oczy i nogi brązowe;
- grubodziób-gruboluszek (*Coccothraustes coccothraustes* L.) - osobniki obu płci są jednakowej wielkości, nieco mniejsze od szpaka, ubarwienie jednakowe, grzbiet

ciemnoniebieski, głowa i brzuch żółtobrazowe, potylicą szara, na gardzieli szara plama, skrzydła czarne i błyszczące z ukośnym, białym paskiem, gruby dziób brązowoszary, oczy czerwone, nogi brązowe;

- szpak (*Sturnus vulgaris*) - upierzenie ma lśniące, cętkowane, dziób wosną jasnożółty, śpiewa melodyjnie, naśladuje głosy innych ptaków;
- drozd śpiewak (*Turdus ericetorum* Turt.) - osobniki obu płci są jednakowej wielkości, równe szpakowi, wierzchnią stroną ciała mają barwy brązowej, spodnią szarobiałą z brązowymi plamkami, gardziel i wole żółtawe, dziób ciemnobrązowy, nogi czarne.

Dziuple starych drzew zamieszkują dwa gatunki gołębia: grzywacz i siniak, możemy też spotkać dzięcioła zielonosiwego, pospolicie występuje w rezerwacie jarząbek.

Ze ssaków żyje w „Obrożyskach” dzik, ryś i żbik.

„Hajnowka”

Rezerwat leśny o powierzchni 16,63 ha, położony na Majdanie, na trasie Muszyna-Leluchow. Ustanowienie na tym terenie rezerwatu ma na celu ochronę pozostałości jodłowej puszczy karpackiej.

„Czarna Młaka”

Trzeci rezerwat naszego terenu; jest to staw o powierzchni 3,26 ha.

POMNIKI PRZYRODY

- 10 lip koło kościoła w Leluchowie
- 1 lipa w Leluchowie, obwód 315 cm, wiek 100 lat
- 1 lipa w Leluchowie o obwodzie 300 cm, wiek 100 lat
- 11 lip w Andrzejówce - w otoczeniu kościoła
- 1 lipa w Złockiem koło plebanii: trzy odnogi 270, 350, 310 cm> obwód całości 12 m
- 1 lipa w Muszynie koło kościoła, 300 cm obwodu
- 3 lipy w Muszynie koło budynku PZN, ulica Lipowa: 270, 360, 360 cm obwodu
- 1 lipa w Muszynie przy ul. Lipowej, 415 cm obwodu
- 14 lip w Muszynie koło dworca kolejowego - szpaler
- 2 lipy w Muszynie przy ulicy Piłsudskiego, koło kapliczki, obwód 290, 280 cm
- 37 lip przy cmentarzu w Muszynie - aleja lipowa

ROŚLINY CHRONIONE WYSTĘPUJĄCE NA TERENACH MUSZYNY I OKOLIC

Storczyki:

- storczyk szerokolistny (*Orchis latifolia*)
- gółka długoostrogowa (*Gymnadenia conopsea*) - wysoki storczyk - do 60 cm wysokości,

- kwiatostan gęsty, walcowaty, fioletowopurpurowe kwiaty, rzadko białe, długa odstająca ostroga, kwiaty pachnące;
- podkolan biały (*Platanthera bifolia*) - roślina ma charakterystyczne dwa odziomkowe liście, łodyga wys. 20-25 cm, kwiaty białe, pachnące, występuje w zaroślach, na łąkach, w górach;
 - kruszczyk szerokolistny (*Epipactis latifolia*) - łodyga 20-100 cm wys., liście duże i szerokie, jajowate, kwiaty na krótkich, skręconych szypułkach, działki kwiatu nagie, rozwarte, zewnętrzne zielonawe, wewnątrz różowo nabiegłe, warzka bez ostrogi brudnobladofioletowa, kwiaty wyglądają na zielone;
 - kruszczyk błotny (*Epipactis palustris*) - kwiat ma nieco zwisający, kwiatostan luźniejszy od poprzedniego gatunku, płatki rozchylone, grono jednostronne, płatki zewnętrzne zielonkawe, zaokrąglone u nasady, rośnie na podmokłych terenach, mniej powszechny od poprzedniego;
 - storczyk bżowy (*Orchis sambucina* L.) - wysokość łodygi - ok. 20 cm, kwiatostan zwarty, walcowaty, cytrynowożółty, czasem różowy, łodyga pusta, bulwy korzeniowe spłaszczone, dwu- lub palczastodzielne. Bardzo rzadka roślina;
 - gnieźnik leśny (*Neottia nidus avis*) - cała roślina brunatnożółta, łodyga z łuskami, grube korzenie skupione w rodzaj gniazda;
 - storczyk samicy (*Orchis morio*) - kwiat ma ostrogę odchyloną poziomo, piątki za wyjątkiem warzki stulone w hełm, warzka szersza niż dłuższa, trzyklapowa. Roślina dosyć rzadka, rośnie na suchych łąkach i zboczach, niepozorna, niska.

Wszystkie gatunki storczyków rosnące dziko w naszym kraju podlegają całkowitej ochronie gatunkowej. Botanicy obserwują stopniowe zmniejszanie się zasięgu ich występowania, ze względu na narastającą degradację środowiska naturalnego. Rośliny te reagują w większym niż inne stopniu na zmieniające się warunki ekosystemu. Z tego też powodu objęto je ochroną. Niestety, brak świadomości i bezmyślność ludzi powoduje ciągle spustoszenia w liczebności tych pięknych roślin. Ich walory dekoracyjne sprawiają, że widać je często w witrynach sklepowych i w wazonach w mieszkaniach.

Występowanie tak dużej ilości gatunków storczyków na naszym terenie świadczy niezbicie o jego czystości ekologicznej.

Inne chronione rośliny, jakie możemy napotkać wędrując po okolicach Muszyny:

- widłak goździsty (*Lycopodium clavatum* L.) - niegdyś występował bardzo pospolicie, obecnie rzadziej; wszystkie gatunki widłaków są pod ochroną ze względu na trudności odradzania się; kłosa widłaka goździstego są obłe, osadzone najczęściej po dwa - rzadziej pojedynczo na wzniesionych, rozwidlonych szypułkach, na których z rzadka widnieją liście. Jest to roślina trująca;
- zimowit jesienny (*Colchicum autumnale*) - pokrojem przypomina krokus, jest rośliną cebulkową, zakwita jesienią, całą roślinę wypełnia kolchicina - trujący alkaloid. Jest bardzo rzadki w stanie dzikim. U nas występuje na halach szczawnickich i na Wielkiej Polanie;
- bluszcz pospolity (*Hedera helix*) - roślina płożąca lub wspinająca się po pniach drzew dzięki korzeniom przybyszowym, występuje na naszym terenie w rezerwacie lipowym;
- pierwiosnek lekarski (*Primula officinalis*) - rośnie na łąkach, polankach śródleśnych,

słonecznych wzgórzach, w widnych zaroślach;

- centuria pospolita (*Centaurium umbellatum* Gibb.) - występuje na całym obszarze Polski, gorzka w smaku, kwiaty ma różowe, zebrane w kwiatostany wierzchołkowe;
- goryczka wiosenna (*Gentiana verna*) - liście odziomkowe w różyczce, łodyga z jednym, fioletowym kwiatem;
- dziewięciśń bezłodygowy (*Corlina accaulis*) - jest to oset, który stał się ulubionym motywem zdobniczym Podhala, masowo niszczone przez ludzi do ozdoby mieszkań, roślina lecznicza;
- wawrzynek wilczelyko (*Daphne mezereum*) - różowo kwitnący;
- kosodrzewina - jedyne stanowisko na Pustej Wielkiej.

Ochrona przyrody ma na celu zachowanie naturalnych zbiorowisk roślinnych ze względów estetycznych i zdrowotnych, naukowych i historycznych. Las to miejsce, gdzie najczęściej ludzi szuka odpoczynku i spokoju, z dala od miejskiego gwaru i zanieczyszczeń.

Do zubożenia naszej flory i fauny przyczynia się nie tylko zatrucie środowiska, ale także wycinanie lasów czy zmiana przeznaczenia terenów leśnych, na przykład przekształcanie łąk leśnych w pastwiska dla owiec. Powoduje to silne zasolenie podłoża i oddziałuje ujemnie na otaczające te łąki lasy.

Anna Markiewicz



Kapliczka w Muszynie w otoczeniu starych lip.
Czy ktoś z Państwa zgodnie, gdzie znajduje się ten uroczy zakątek?